

บทที่ 4

การจัดการนิติบุคคล

นิติบุคคลไม่ใช่บุคคลธรรมดาซึ่งสามารถแสดงเจตนาได้ด้วยตนเอง แต่เป็นกลุ่มบุคคลหรือกองทรัพย์สินที่ตั้งขึ้นมาตามกฎหมายเพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ดังนั้นจึงต้องมีการตั้งตัวแทนนิติบุคคลเพื่อทำการแทนนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 ที่บัญญัติว่า "นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคนทั้งนี้ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราตราจัดตั้งจะกำหนดไว้"

ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล" การทำกิจการของนิติบุคคล แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. ผู้แทนนิติบุคคล
2. อำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล
3. ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล

1. **ผู้แทนนิติบุคคล** ผู้แทนนิติบุคคลอาจจะมีคนเดียวหรือหลายคน สุดแต่ที่แต่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราตราที่จัดตั้งได้กำหนดไว้ เช่น รัฐมนตรีเป็นผู้แทนกระทรวง อธิบดีเป็นผู้แทนกรม ผู้ว่าราชการเป็นผู้แทนจังหวัด เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัด กรรมการผู้จัดการเป็นผู้แทนบริษัทจำกัด ผู้จัดการเป็นผู้แทนสมาคม หรือคณะกรรมการมูลนิธิเป็นผู้แทนมูลนิธิ ฯลฯ

ผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้แสดงความประสงค์ของนิติบุคคลแทนนิติบุคคล ภายในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น และนิติบุคคลต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้น โดยนำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ ตามมาตรา 77 ที่ว่า "ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนแห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับแก่ความเกี่ยวพันระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทนของนิติบุคคล และระหว่างนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลกับบุคคลภายนอกโดยอนุโลม"

และมาตรา 71 บัญญัติว่า "ในกรณีที่นิติบุคคลมีผู้แทนหลายคนการดำเนินกิจการของนิติบุคคลให้เป็นไปตามเสียงข้างมากของผู้แทนนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะได้มีข้อกำหนดไว้เป็นประการอื่นได้ กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง" นิติบุคคลซึ่งมีผู้แทนหลายคนการดำเนินงานของนิติบุคคลให้ใช้เสียงข้างมากของผู้แทนตามมาตรา 71 หรือตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนิติบุคคลนั้น หากตำแหน่งผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งมีอยู่หลายคนว่างลงจนถึงขนาดที่ทำให้ผู้จัดการนิติบุคคลไม่ครบองค์ประชุมที่จะออกเสียงลงมติให้นิติบุคคลทำกิจการได้โดยชอบด้วยข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง ต้องตั้งผู้จัดการขึ้นมาเพื่อได้ครบตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนิติบุคคล หากมีกรณีจำเป็นเร่งด่วนซึ่งไม่สามารถจัดตั้งผู้แทนได้ครบตามกำหนดได้ทันที่วงที่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 73 บัญญัติข้อยกเว้นไว้ดังนี้คือ "ถ้ามีตำแหน่งว่างลงในจำนวนผู้แทนนิติบุคคล และมีเหตุอันควรเชื่อว่าการปล่อยตำแหน่งว่างไว้น่าจะเกิดความเสียหายขึ้นเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะตั้งผู้แทนชั่วคราวก็ได้" เป็นการช่วยเหลือข้อขัดข้องของนิติบุคคล ซึ่งไม่ใช่บุคคลธรรมดาให้สามารถดำเนินกิจการให้ลุล่วงไปได้ทันที่วงที่กรณีเกิดเหตุขัดข้องเพราะผู้แทนไม่ครบจำนวน

2. อำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคลย่อมมีอำนาจแสดงออกซึ่งความประสงค์ของนิติบุคคล ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งของนิติบุคคลนั้น ๆ และเมื่อผู้แทนนิติบุคคลจัดการให้นิติบุคคลภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว เกิดความเสียหายขึ้นมานิติบุคคลนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายนั้น ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 76 ดังนี้ "ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นแต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย"

จากมาตรา 73 นี้จะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของผู้แทนซึ่งทำตามหน้าที่ แต่ตัวผู้แทนนิติบุคคลก็ยังมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อนิติบุคคลในการที่เขาก่อความเสียหายขึ้นแก่นิติบุคคล ซึ่งต้องพิจารณาตามข้อเท็จจริงแต่ละกรณีไป

อำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล อาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามมาตรา 72 ที่ว่า "การเปลี่ยนตัวผู้แทนของนิติบุคคลหรือการจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้แทนนิติบุคคลให้มีผลต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งแล้ว แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตมิได้" จะเห็นได้ว่ากฎหมายยินยอมให้

1. มีการเปลี่ยนตัวผู้แทนของนิติบุคคล หรือ
2. มีคำจำกัดอำนาจของผู้แทนนิติบุคคล หรือ
3. มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอำนาจของผู้แทนนิติบุคคล

แต่การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ข้อนี้จะมีผลต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนิติบุคคลนั้นเรียบร้อยแล้ว

มีข้อสำคัญในเรื่องการเปลี่ยนแปลงนี้คือ แม้จะได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยถูกต้องแล้วก็ตามนิติบุคคลนั้นไม่สามารถยกข้ออ้างในการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้แทนที่ถูกต้องนี้ ขึ้นต่อสู้กับบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตได้ เป็นการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่ไม่ทราบถึงการเปลี่ยนตัวผู้แทนหรือการจำกัดหรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอำนาจของผู้แทนนั้น แต่หากบุคคลภายนอกทราบถึงการเปลี่ยนแปลงแล้ว แต่ยอมทำกิจการกับผู้แทนซึ่งไม่มีอำนาจทำกิจการนั้นแทนนิติบุคคลนั้นแล้วยอมไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 72 นี้ หมดสิทธิที่จะเรียกร้องโดยประการใดต่อนิติบุคคล เพราะถือว่าไม่สุจริตเสียแล้ว

3. ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล ดังได้กล่าวแล้วในข้อ 2 ว่า

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอก ถ้าการกระทำตามที่ของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้นกับบุคคลภายนอก แต่ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบเช่นกัน ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลมีอยู่ 2 ประการ ตามมาตรา 76 คือ

1. ถ้าการกระทำตามที่ของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิไว้เบียดเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย ซึ่งก็คือผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลจนเกิดความเสียหายขึ้นมา

2. ถ้าความเสียหายแก่บุคคลอื่นเกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล บรรดาบุคคลดังกล่าวตามข้อหนึ่งที่ได้เห็นชอบให้กระทำการนั้นหรือได้เป็นผู้กระทำการดังกล่าวต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น หมายความว่าถ้าผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลได้กระทำการในนามของนิติบุคคลนอกขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคลนั้น แล้วเกิดความเสียหายขึ้นแก่บุคคลภายนอกแล้วไซ้ ตัวของผู้แทนก็ดีผู้มีอำนาจทำแทนนิติบุคคลจะเป็นบุคคลเดี่ยวหรือกลุ่มนิติบุคคลก็ดี มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบหรือร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของเขา ข้อนี้นิติบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบเพราะเป็นการแนะนำที่ไม่เกี่ยวกับนิติบุคคล

3. ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในฐานะตัวแทนของนิติบุคคลในความเกี่ยวพันระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทนนิติบุคคลประการหนึ่งและในฐานะนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลกับบุคคลภายนอกอีกประการหนึ่ง ตามที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 77 ที่ว่า "ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนแห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้
บังคับแก่ความเกี่ยวพันระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทนของนิติบุคคลและระหว่างนิติ-
บุคคลกับบุคคลภายนอกโดยอนุโลม" ซึ่งในเรื่องของตัวการตัวแทนนี้จะได้ศึกษา
โดยละเอียดต่อไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ 15 ว่าด้วยตัวแทน
ต่อไป